

**CARL-JOHAN
MARKSTEDT**

**ATT LÄSA OCH
ANALYSERA NOVELLER**

*- En guide till Novellix
lärarhandledningar*

**Att läsa och analysera noveller
– en guide till Novellix lärarhandledningar**

Carl-Johan Markstedt

NOVELLIX
– stories to go –

www.novellix.se

© Carl-Johan Markstedt 2014

Inledning

På Novellix webbplats finns kostnadsfria lärarhandledningar till flera av novellerna i förlagets utgivning. Den här guiden kompletterar handledningarna med kommentarer kring de olika uppgifterna som ingår i varje handledning. Guiden innehåller även en översikt över vad läroplanen säger om litteraturläsning och avslutas med en liten novellskola.

Koppling till läroplanen

Att läsa och analysera skönlitteratur är centrala inslag i undervisningen i svenska i såväl grundskolan som i gymnasiet. Här följer en sammanställning som visar vad som tas upp i ämnes- och kursplanerna i Lgr11 respektive Lgy11 vad gäller läsning och analys av skönlitteratur.

LGR11, SVENSKA

Ämnets syfte – ett urval

I undervisningen ska eleverna möta samt få kunskaper om skönlitteratur från olika tider och skilda delar av världen. [...] Genom undervisningen i ämnet svenska ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att

- formulera sig och kommunicera i tal och skrift,
- läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften.

Centralt innehåll, årskurs 7–9 – ett urval

Läsa och skriva

Lässtrategier för att förstå, tolka och analysera texter från olika medier. Att urskilja texters budskap, tema och motiv samt deras syften, avsändare och sammanhang.

Berättande texter och sakprosatexter

Skönlitteratur för ungdomar och vuxna från olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen. Skön-

litteratur som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor. [...]

Språkliga drag, uppbyggnad och berättarperspektiv i skönlitteratur för ungdomar och vuxna. Parallellhandling, tillbakablickar, miljö- och personbeskrivningar, inre och yttre dialoger.

Några skönlitterära genrer och hur de stilistiskt och innehållsmässigt skiljer sig ifrån varandra.

Kunskapskrav för slutet av årskurs 9 – ett urval

Kunskapskrav för E

Eleven kan läsa skönlitteratur och sakprosatexter med flyt genom att, på ett i huvudsak fungerande sätt, välja och använda lässtrategier utifrån olika texters särdrag. Genom att göra enkla sammanfattningar av olika texters innehåll med viss koppling till tidsaspekter, orsakssamband och andra texter visar eleven grundläggande läsförståelse. Dessutom kan eleven utifrån egna erfarenheter, olika livsfrågor och omvärldsfrågor tolka och föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om tydligt framträdande budskap i olika verk.

Kunskapskrav för C

Eleven kan läsa skönlitteratur och sakprosatexter med gott flyt genom att, på ett ändamålsenligt sätt, välja och använda lässtrategier utifrån olika texters särdrag. Genom att göra utvecklade sammanfattningar av olika texters innehåll med relativt god koppling till tidsaspekter, orsakssamband och andra texter visar eleven god läsförståelse. Dessutom kan eleven utifrån egna erfarenheter, olika livsfrågor och omvärldsfrågor tolka och föra utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang om budskap som är tydligt framträdande och budskap som kan läsas mellan raderna i olika verk.

Kunskapskrav för A

Eleven kan läsa skönlitteratur och sakprosatexter med mycket gott flyt genom att, på ett ändamålsenligt och effektivt sätt, välja och använda lässtrategier utifrån olika texters särdrag. Genom att göra välutvecklade sammanfattningar av olika texters innehåll med god koppling till tidsaspekter, orsakssamband och andra texter visar eleven mycket god läsförståelse. Dessutom kan eleven utifrån egna erfarenheter, olika livsfrågor och omvärldsfrågor tolka och föra

välutvecklade och väl underbyggda resonemang om budskap som är tydligt framträdande och budskap som kan läsas mellan raderna eller är dolda i olika verk.

LGY11, SVENSKA

Ämnets syfte – ett urval

Eleverna ska ges möjlighet att i skönlitteraturen se såväl det särskiljande som det allmänmänskliga i tid och rum. Undervisningen ska också leda till att eleverna utvecklar förmåga att använda skönlitteratur och andra typer av texter samt film och andra medier som källa till självinsikt och förståelse av andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar. Den ska utmana eleverna till nya tankesätt och öppna för nya perspektiv.

Svenska 1, Centralt innehåll – ett urval

Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer.

Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande, till exempel i skönlitteratur och

teater samt i film och andra medier.

Kunskapskrav Svenska 1 – ett urval

Kunskapskrav för E

Eleven kan översiktligt återge innehållet i några centrala svenska och internationella skönlitterära verk och annat berättande. Dessutom kan eleven översiktligt redogöra för några samband mellan olika verk genom att ge exempel på gemensamma teman och motiv. Eleven återger någon iakttagelse och formulerar egna tankar med utgångspunkt i berättandet.

Kunskapskrav för C

Eleven kan översiktligt återge innehållet i några centrala svenska och internationella skönlitterära verk och annat berättande. Eleven reflekterar också över innehåll och form med hjälp av några berättartekniska och stilistiska begrepp. Dessutom kan eleven utförligt redogöra för några samband mellan olika verk genom att ge exempel på gemensamma teman och motiv. Eleven återger några iakttagelser och

formulerar välgrundade egna tankar med utgångspunkt i berättandet.

Kunskapskrav för A

Eleven kan översiktligt återge innehållet i några centrala svenska och internationella skönlitterära verk och annat berättande. Eleven reflekterar också över innehåll och form med hjälp av några berättartekniska och stilistiska begrepp. Dessutom kan eleven utförligt redogöra för några samband mellan olika verk genom att ge exempel på gemensamma teman och motiv. Eleven återger några iakttagelser, formulerar välgrundade och nyanserade egna tankar med utgångspunkt i berättandet samt relaterar innehållet i berättandet på ett relevant sätt till allmänmänskliga förhållanden.

Svenska 2, Centralt innehåll – ett urval

Svenska och internationella författarskap, såväl kvinnliga som manliga, och skönlitterära verk, vilket även inkluderar teater samt film och andra medier, från olika tider och epoker. Dansk och norsk skönlitteratur, delvis på originalspråk. Relationen

mellan skönlitteratur och samhällsutveckling, dvs. hur skönlitteraturen har formats av förhållanden och idéströmningar i samhället och hur den har påverkat samhällsutvecklingen.

Skönlitterära verkningsmedel. Centrala litteraturvetenskapliga begrepp och deras användning.

Kunskapskrav Svenska 2 – ett urval

Kunskapskrav för E

Eleven diskuterar översiktligt stil, innehåll och bärande tankar i skönlitterära verk och författarskap från olika tider och epoker utifrån några centrala litteraturvetenskapliga begrepp. Eleven ger exempel på och diskuterar översiktligt samband mellan skönlitteratur och idéströmningar i samhället.

Kunskapskrav för C

Eleven diskuterar översiktligt stil, innehåll och bärande tankar i skönlitterära verk och författarskap från olika tider och epoker utifrån några få centrala litteraturvetenskapliga begrepp. Eleven ger exempel på litterära verkningsmedel och diskuterar utförligt

hur de skönlitterära verken förmedlar idéer och känslor samt sätter dessa verk och författarskap i relation till förhållanden och idéströmningar i samhället.

Kunskapskrav för A

Eleven diskuterar översiktligt stil, innehåll och bärande tankar i skönlitterära verk och författarskap från olika tider och epoker utifrån några få centrala litteraturvetenskapliga begrepp. Eleven ger exempel på litterära verkningsmedel, resonerar nyanserat om dessa och diskuterar utförligt och nyanserat hur de skönlitterära verken förmedlar idéer och känslor samt sätter dessa verk och författarskap i relation till förhållanden och idéströmningar i samhället.

Svenska 3, Centralt innehåll – ett urval

Skönlitterära texter, författade av såväl kvinnor som män, inom genrerna prosa, lyrik och dramatik. Litteraturvetenskapligt inriktad analys av stilmedel och berättartekniska grepp. Litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg.

Kunskapskrav Svenska 3 – ett urval

Kunskapskrav för E

Eleven kan göra en fördjupad, textnära litterär analys av ett tema, en genre eller ett författarskap. I analysen använder eleven med viss säkerhet litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg samt ger stöd för sin tolkning genom belägg från texterna.

Kunskapskrav för C

Eleven kan göra en fördjupad och utförlig textnära litterär analys av ett tema, en genre eller ett författarskap. I analysen använder eleven med viss säkerhet litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg samt ger stöd för sin tolkning genom väl valda belägg från texterna.

Kunskapskrav för A

Eleven kan göra en fördjupad, utförlig, träffsäker och nyanserad textnära litterär analys av ett tema, en genre eller ett författarskap ur flera perspektiv. I analysen använder eleven med säkerhet litteraturvetenskapliga begrepp och verktyg samt ger stöd för sin

tolkning genom väl valda belägg från texterna.

Lärohandledningarnas upplägg

Varje lärohandledning innehåller förslag på hur novellen kan introduceras och bearbetas. De olika uppgifterna är formulerade så att eleverna både ska få samtala och skriva om det lästa, och att såväl innehåll som form behandlas. Varje lärohandledning innehåller även förslag på temaläsning där eleverna får jämföra två eller flera noveller. Följande uppgiftsrubriker finns med i varje lärohandledning.

Introduktion

Förslag på frågor med koppling till novellens innehåll som kan diskuteras innan läsningen börjar.

Samtala om texten

Ett antal textnära frågor om novellens innehåll och form. Ordningen på frågorna följer modellen: 1) Kort innehållsreferat, 2) Personskildringen, 3) Miljöskildringen, 4) Berättarperspektiv, 5) Struktur, 6) Språk och stil, 7) Budskap.

Analysuppgifter

Förslag på hur *Samtala om texten*-frågorna kan bilda underlag för en sammanhängande analys av novellen, eller för en jämförande analys av två noveller.

Skrivuppgifter

Ett antal skrivuppgifter med utgångspunkt i novellen. Alla uppgifter är tydligt kopplade till olika texttyper.

Om jag får bestämma

Förslag på kreativa uppgifter som uppmärksammar novellens omslag, baksidestext och titel.

Temaläsning

Förslag på andra noveller från Novellix som behandlar samma tema.

Tema och motiv

En del av analysen av en novell kan vara att försöka identifiera och formulera ett tema och centrala motiv i novellen. Temat är berättelsens ämne eller grundtanke – det novellen handlar om på djupet. Temat byggs i sin tur upp av ett antal motiv, som ofta kan knytas till personerna eller olika situationer i berättelsen som man kan känna igen från andra texter. Temat och motiven finns sällan tydligt uttryckta utan att identifiera dem är en del av analysen och tolkningen.

Förslag på tema och motiv i *Spökhanden* av Selma Lagerlöf

Tema: Det förljugna äktenskapet.

Motiv: Den rationelle läkaren; den oskuldsfulla ungdomen, inlåst i sitt hem ("strängt uppfostrad, hemmavand, hushållsduglig"); de ogifta, kontrollerande fastrarna (med det symboliska namnet Burman); den ofria kvinnans längtan efter frihet; den tydliga uppdelningen av kvinnans och mannens världar.

Förslag på tema och motiv i *Med strömmen* av

Hjalmar Söderberg

Tema: Vår existens, relationer, kärlek och erotik

Motiv: Den excentriske, rastlöse bohemen (grubblandes över "livets mening"); den färglösa hustrun (ständigt "småpratandes"); den övervakande svärfadern; det instängda, händelsefattiga äktenskapet (en "borgerlig komedi"); den lockande, unga kvinnan i rött (med "blodröda läppar", "fuktig blick" och det symboliska namnet Lucie); den pryda prästdottern; familjefadern som förälskar sig i en yngre kvinna.

Liten novellskola

En novell är en skönlitterär prosatext i kortare format.

Ordet kommer från början av italienskans novella som betyder "liten nyhet".

Novellen växer fram under medeltiden. Giovanni Boccaccios Decamerone (1353) blir särskilt stilbildande för novellkonsten.

Genren får ett uppsving i slutet av 1800-talet med författare som Anton Tjechov, Guy de Maupassant, August Strindberg och Hjalmar Söderberg.

Den traditionella novellen byggs ofta upp enligt mönstret inledning (huvudpersoner och miljö in-

roduceras), stegring (handlingen skjuter fart), vändpunkt (något överraskande och avgörande sker), efterspel (kort avslutning).

Innehållet i många noveller koncentreras till en händelse eller ett händelseförlopp. Persongalleriet är mindre än i en roman och tiden oftast mer begränsad.

I det lilla formatet blir detaljerna mer framträdande. Noveller kan räknas med att bli omlästa flera gånger, och då måste detaljerna stämma med helheten.

Samtidigt finns ingen given formel för hur noveller ska eller bör skrivas. Tvärtom utmanar och bryter många författare mot de förväntningar som finns på genren.